

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Σχολικό Έτος 2019 - 2020

«...τα παιδιά πήγαιναν από σπίτι σε σπίτι και έψελναν τα κάλαντα με τη συνοδεία αυλών και συρίγγων...»

Χριστούγεννα στο Βυζάντιο: Έθιμα και συνήθειες των προγόνων μας

ΒΙΚΙΠΑΙΔΕΙΑ
η ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια

«...Τα παιδιά πήγαιναν από σπίτι και σπίτι και έψελναν τα κάλαντα με τη συνοδεία αυλών και συρίγγων, ενός πνευστού οργάνου που μοιάζει με τον αυλό του Πανός ή το Πανφλάουτο. Από κάποιους στίχους του 12ου αιώνα του Ιωάννη Τζέτζη γνωρίζουμε ότι τα παιδιά μαζί με τα κάλαντα απεύθυναν και εγκώμια στους ιδιοκτήτες των σπιτιών και δεχόντουσαν τα φιλοδωρήματά τους. Δεν ήταν, όμως, μόνο τα παιδιά που περιφέρονταν στους δρόμους και έλεγαν τα κάλαντα, αλλά και ενήλικοι μουσικοί, οι οποίοι μάλιστα όταν δεν αμείβονταν με το ποσό που ήθελαν συνέχιζαν να τραγουδούν μέχρι αργά την νύχτα...»

Η παράδοση θεωρεί ότι η αρχαιότερη ομιλία για τη γιορτή των Χριστουγέννων εκφωνήθηκε από τον Μέγα Βασίλειο στην Καισάρεια της Καππαδοκίας το έτος 376 μ.Χ. Άλλες Ιστορικές πηγές επισημαίνουν πως ο εορτασμός των Χριστουγέννων άρχισε να τηρείται στη Ρώμη γύρω στο 335, αν και κάποιοι ερευνητές βασιζόμενοι σε αρχαίους ύμνους με χριστουγεννιάτικη θεματολογία θεωρούν ότι τα πρώτα βήματα που οδήγησαν στον εορτασμό αυτό έγιναν μέσα στον 3ο αιώνα.

Ιστορία του εορτασμού των Χριστουγέννων

Συντάχθηκε από τον Αργυρόπουλο Αθανάσιο

Από τη Δύση ο εορτασμός της Γεννήσεως στις 25 Δεκεμβρίου πέρασε και

Πριν από τον 3ο αιώνα μ.Χ. δεν υπήρχε κάποια σχετική εορτή, ενώ στα

Πώς γιορτάζονταν τα Χριστούγεννα

Την ημέρα των Χριστουγέννων φαίνεται ότι στην εκκλησία γινόταν αναπαράσταση της γέννησης με την κατασκευή σπηλαίου εντός του κτι-

Τα ανάκτορα, βέβαια, δεν θα μπορούσαν να μην

Ή έορτή τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, έορτή τῶν γενεθλίωv καλουμένη καί,

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΣΤΟ BYZANTIO

στην Ανατολή γύρω στο 376. Το 386 ο Αγ. Ιωάννης ο Χρυσόστομος παρότρυνε την εκκλησία της Αντιόχειας να συμφωνήσει στην 25η Δεκεμβρίου ως ημέρα εορτασμού της Γέννησης. Τον καιρό του Αγ. Αυγουστίνου (354-430) η ημερομηνία της Γιορτής της Γέννησης είχε καθοριστεί, πάντως ο Αυγουστίνος την παραλείπει από τον κατάλογό του με τις σημαντικές χριστιανικές επετείους.

Με τον χρόνο επικράτησε σε όλο τον χριστιανικό κόσμο εκτός της Αρμενικής Ορθόδοξης Εκκλησίας που συνεχίζει τον συνεορτασμό με τα Θεοφάνεια.

Το 529 ο αυτοκράτορας

Ιουστινιανός απαγόρευσε την εργασία και τα δημόσια έργα κατά τη διάρκεια των Χριστουγέννων και τα ανακήρυξε δημόσια αργία. Ως το 1100, καθώς είχε επεκταθεί η δράση των ιεραποστολών στις παγανιστικές ευρωπαϊκές φυλές, όλα τα έθνη της Ευρώπης

γιόρταζαν τα Χριστούγεννα. Εντούτοις, αργότερα, εξαιτίας της Μεταρρύθμισης απαγορεύτηκε ή περιορίστηκε κατά περιόδους η τήρησή του εορτασμού τους σε διάφορες χώρες της Ευρώπης και στην Αμερική, καθώς θεωρούνταν ότι περιλάμβανε σε μεγάλο βαθμό ειδωλολατρικά στοιχεία.

τέλη του καθιερώθηκε να γιορτάζονται τα Χριστούγεννα μαζί με τα Επιφάνεια στις 6 Ιανουαρίου. Χρειάστηκε να περάσουν μερικά χρόνια ακόμα ώσπου τον 4ο αιώνα να καθιερωθεί ξεχωριστή γιορτή αφιερωμένη στη γέννηση του Θεανθρώπου.

Επικράτησε η ημερομηνία της 25ης Δεκεμβρίου σε μια προσπάθεια να αντικατασταθεί μία εθνική εορτή που τελούταν τότε προς τιμήν του Ήλιου. Το διάστημα του Δωδεκαμήνου που κρατούσαν οι γιορτές, και που περιελάμβανε τα Χριστούγεννα, την πρωτομηνιά του Ιανουαρίου και τα Φώτα, συνέπιπτε και με παλαιότερες γιορτές, όπως τις ρωμαϊκές Καλένδες και τα ακόμα παλαιότερα Σατουρνάλια της Ρώμης και τα Αγροτικά της αρχαίας Αθήνας.

Τον 4ο αιώνα λοιπόν στην Δύση είχαν ήδη καταλήξει σε μία ξεχωριστή γιορτή για τα Χριστούγεννα, όμως στην Κωνσταντινούπολη η γέννηση του Κυρίου γιορτάστηκε για πρώτη φορά το 378 και αυτό όχι χωρίς αντιδράσεις. Χρειάστηκε μάλιστα να περάσει σχεδόν μισός αιώνας ακόμα, ώσπου το 433 να εορταστούν για πρώτη φορά τα Χριστούγεννα στους Άγιους Τόπους. Στην επικράτηση της γιορτής σημαντικό ρόλο έπαιξαν και οι προσπάθειες του Ιωάννου του Χρυσόστομου και του Γρηγορίου του Θεολόγου.

ρίου και την τοποθέτηση μικρού παιδιού που παρίστανε τον Ιησού μέσα σε αυτό. Μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι κάτι τέτοιο συνέβαινε τον 12ο αιώνα, αφού σε ερμηνεία του 83ου κανόνα της εν Τρούλλω συνόδου του Θεοδώρου Βαλαμών διαβάζουμε τα παράπονα του τελευταίου για τη συνήθεια. Αν μάλιστα πάρουμε ως κυριολεξία τα λόγια του Ιωάννη του Χρυσόστομου που καλούσε τους χριστιανούς το 386 να προσέλθουν στην εκκλησία για να δουν τον «δεσπότη μας να κείται σε φάτνη» αυτή η συνήθεια μπορεί να είναι πολύ παλιά.

Κατά τη διάρκεια των εορτών με φροντίδα του Έπαρχου της πόλης οι δρόμοι καθαρίζονταν και στολίζονταν. Ο στολισμός γινόταν με την τοποθέτηση στύλων που επάνω τους τοποθετούσαν δεντρολίβανα, κλαδιά μυρτιάς και λουλούδια της εποχής. Ανάλογου καλλωπισμού και στολισμού τύγχαναν και οι οικίες στις οποίες παρατίθενταν γεύματα που διαδέχονταν το ένα το άλλο.

Την ημέρα των Χριστουγέννων τελούνταν επιπλέον ιπποδρομίες προς μεγάλη ενόχληση της εκκλησίας η οποία ζητούσε επιτακτικά να μην λαμβάνουν χώρα τέτοιες ημέρες, ώστε ο κόσμος να προσέρχεται στην εκκλησία. Οι ιπποδρομίες ωστόσο ήταν ιδιαίτερα αγαπητές για τους Βυζαντινούς που συνέρεαν μαζικά σε τέτοια θεάματα. Μάλιστα την ημέρα των Χριστουγέννων ο ίδιος ο αυτοκράτορας από το Κάθισμά του παρακολουθούσε τις ιπποδρομίες. Ο περιηγητής Βενιαμίν από την Τουδέλα μάς πληροφορεί ότι παρακολούθησε τέτοιους αγώνες τον 12ο αιώνα στην Κωνσταντινούπολη και τους περιγράφει ως ιδιαίτερα λαμπρούς.

συμμετέχουν στο πνεύμα των ημερών. Μέχρι τουλάχιστον τον 12ο αιώνα ο Αυτοκράτορας με την επίσημη ενδυμασία του έβγαινε από το Ιερόν Παλάτιον και περνώντας από τη Μέση, τον πιο πλατύ δρόμο της Κωνσταντινούπολης, συνοδευόμενος από στρατηγούς και αυλικούς και επευφημούμενος από τον Δήμο έφτανε στην Αγία Σοφία. Στον εξωνάρθηκα συναντούσε έναν ανώτερο αυλικό, τον πραιπόσιτο, ο οποίος του αφαιρούσε το στέμμα από την κεφαλή. Έπειτα, ο αυτοκράτορας προχωρούσε ως τον νάρθηκα της εκκλησίας όπου τον υποδεχόταν ο πατριάρχης και ξεκινούσε η λειτουργία. Η πομπή μέσα σε επευφημίες επαναλαμβάνονταν κατά την επιστροφή του αυτοκράτορα στα ανάκτορα.

Στη συνέχεια ο βασιλιάς παρέθετε επίσημο γεύμα στα ανάκτορα στους άρχοντες, σε ξένους προσκεκλημένους αλλά και σε δώδεκα φτωχούς, κατά τον τύπο των μαθητών του Χριστού. Το γεύμα αυτό συνόδευε χορωδία ψαλτών.

Καθ' όλη τη διάρκεια των εορτών, που κρατούσαν δώδεκα ημέρες, επικρατούσε ένας άνεμος τρέλας στο Βυζάντιο. Ο λαός πλημμύριζε τους δρόμους και ξεφάντωνε ξεφεύγοντας από τα κατεστημένα όρια. Μέσα στο εορταστικό αυτό κλίμα κάποιοι χτυπούσαν τις πόρτες των σπιτιών μην αφήνοντας τους ένοικους τους να κοιμηθούν. Στις οικίες των πλουσίων συγκεντρωνόταν κόσμος που ζητούσε επιτακτικά δώρα και ισχυριζόταν ότι οι κάτοικοί του τού χρωστούσαν χρήματα. Επικρατούσε μάλιστα η συνήθεια της μεταμφίεσης. Αν πάρουμε ως κυριολεξία τα λόγια των συγγραφέων της εποχής, οι μεταμφιέσεις αυτές δεν πρέπει να είχαν όριο. Οι άνθρωποι παρίσταναν άγρια ζώα, σάτυρους, καλόγερους. Ακόμα και κληρικοί και μοναχοί έπαιρναν μέρος στις διασκεδάσεις ντυμένοι ως σάτυροι και βαδίζοντας στα τέσσερα σαν τα ζώα. Μάλιστα την ημέρα αυτή υπήρχε μία σχετική ελαστικότητα των αρχών αφού οι αυτοκράτορες απαγόρευαν τη σύλληψη ανθρώπων που είχαν υποπέσει σε ελαφρά παραπτώματα.

κατά τὸν Χρυσόστομον «πασῶν ἑορτῶν σεμνότατη καὶ μητρόπολις πασῶν», δὲν θὰ εἶναι, ἴσως, εἰς πολλοὺς τῶν ἀναγνωστῶν τῆς «Δημιουργίας» γνωστὸν ὅτι, ὡς αὐτοτελῆς ἑορτῆ, δὲν ἑωρτάζεται κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνας.

Τότε, κατὰ τὴν 6ην Ἰανουαρίου, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς τρίτης ἑκατονταετηρίδος ἑωρτάζεται μόνον ἡ ἑορτῆ τῆς Ἐπιφανείας, μετ' αὐτῆς δὲ συνεωρτάζεται καὶ ἡ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ ἑορτῆ τῶν Χριστουγέννων εἰσήχθη κατὰ τὸ τελευταῖον τέταρτον τοῦ Δ' μ.Χ. αἰῶνος, ὡς βεβαιοῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐν ὁμιλίᾳ του γενομένη ἐν Ἀντιοχείᾳ κατὰ τὸ 386 ὅτε ἔλεγεν.

